

रथ्याकईमतोयानि सृष्टान्यन्यैश्च वायसैः । मरुताकेण
शुध्यन्ति पकोटरचितानि च । तथैभिश्च विशुध्यन्ति सूर्यसो
मांशुमारुतैः” विष्णुः । अथ ऋत्तिकाशुद्धिः “व-
ल्मीकाडुत्करालोपाज्जलाध्वपथिष्ठक्षयोः । कतशौचावशि-
ष्टाश्च न ग्राह्याः सत्र ऋत्तिकाः । शुचिदेशे च संप्राह्याः
शर्कराशमादिवर्जिताः” शाता० । अथ पक्वान्नादिशुद्धिशुद्धि-
पायाः । “केशकीटकुतप्रातः वायसोपहतञ्च यत् क्लीवाभि-
शस्तपतितैः ऋत्तिकोदक्यनास्तिकैः । दूष्यं वा स्याद्यदनं
तु तस्य निष्कतिरुच्यते । अभ्युक्ष्य किञ्चिदुद्धृत्य तद्भुज्जीता
विशुद्धितः । भक्षणा वापि संस्पर्श्य संस्पर्श्य बोलमुखेन च ।
सुवर्णरजताभ्यां च भोज्यं प्रातमजेन वा” । इतं सपायसं
क्षीरं तथैवेक्षुरसो गुडः । शूद्रभाण्डस्थितं तक्रं तथा मधु
न दुष्यति” शाता० । “त्वक्केशकीटरोमनखान्शुपुरीषाणि
दृष्ट्वा तद्देशिपण्डाक्षसृज्जुत्वाङ्गिरभ्युक्ष्य भक्षणावकायाभि-
वाय्य पुनरपि प्रोक्ष्य वाचा प्रशस्तम् ओं भूर्भुवः स्वरित्युपरि
परिशोध्य च पुनरेवोपयुज्जीत” बौधा० । ‘मसू-
रमाषसंयुक्तं तथा पर्युषितं च यत् । तत्तु प्रक्षालितं
जला भुज्जीत ह्यभिधारितम्” यमः । “माषाराजमा-
षाः” हेमा० । पर्युषितभोजनविधानमापद्विषयम्
‘शुक्तानि हि द्विजोऽन्नानि न भुज्जीत कदाचन । क्षालयि-
त्वा तु निर्दोषाण्यपङ्कर्मगतो यदा” तस्यैव वचनान्त-
रात् “मज्जिकाकेशमन्त्रेषु पतितं यदि दृश्यते ।
मूषिकस्य पुरीषं वा क्षुतं यज्ञावधूतम् । भक्षणास्पृश्य
वाग्नीयादभ्युक्ष्य सलिलेन वा” यमः । क्षुतेनाक्रान्तमवक्षुतम्
अवधूतं वस्त्रेण । “अवक्षुतं काकपतङ्गकीटैरुदक्यया
वा पतितैश्च दृष्टम् । अलातभस्मास्वहिरण्यकागैः संस्पृष्ट-
मन्नं महुराह भोज्यम्” यमः । अस्यापवादः ‘मज्जिका मशका
दंशा घृणा सूक्ष्मपिपीलिका आभिषामेध्यसेवी च नैते कीटा
निसर्गतः । यमः “पक्षिजगंधं गवाप्रातमवधूतमवक्षुतम् । दूषितं
केशकीटैश्च ऋत्प्रक्षेपेण शुध्यति” मनुः । गोप्रातेऽन्ने
तथा केशमज्जिकाकीटदूषिते । सलिलं भस्म ऋद्धारि प्रक्षेप्यं
विशुद्ध्यते । अत्र मज्जिका विडामज्जिका ‘केशकीटक्षुतनिधीवित’
वचोऽभिहितं श्वभिराप्रातं प्रेक्षितं यच्च पर्युषितम् पुनः
सिद्धं चण्डालेनावेक्षितमभोज्यमन्नमन्यत्र हिरण्योद-
कस्य गात्” सुमन्तुः “आकरजानां त्वभ्यवहरणीयानां हते-
नाभिधारितानां शुद्धिः पुनःपचनमेव स्नेहानां, स्नेह-
वद्भसानां, संहतानामङ्गिः प्रोक्ष्यमतिद्रवाणामुत्पवनम्,
शुष्काणामुद्धृतदोषाणां संस्कारः परिह्रावितानां, दोषाणां

ततस्त्यागः” शङ्खलि० । ‘परोक्षमन्नं संस्कृत्य अग्नावधि
प्रित्याङ्गिः प्रोक्षेत्तदन्नं पवित्रम्” आप० । “अग्निष्टगन्धोप-
घ्राणश्रवणदर्शन केशकीटपिपीलिकाभिरन्नाद्योपघाते काञ्चन
रजतवैदूर्यप्रवालगोबालाजिनदर्माणामेकतमेनाङ्गिः सं-
स्पृष्टेन मन्त्रप्रोक्षणं पर्यग्निकरणमादित्यदर्शनात् पूतं
भवति वृहन्नोपघाते ब्राह्मणमत्या तदन्तरमपनीय अजसव-
घ्राण्य पूतं भवति त्यागोरसमयानाम्” हारी० । सिद्ध
हविषां सहतां श्वायसप्रभृत्युपहतानां तद्देशिपण्डसृज्जुत्वा
“पवमानः सुवर्जन” इत्यनुवाकेनाभ्युक्षणं मधूदके पयो-
विकारे च पात्वान्तरनयने शुद्धिः एवं तैलसर्पिषी, उच्छिष्ट
समन्वारब्धेतदुदकेऽवधायोपयोजयेत्” बौधा० । उच्छिष्टसम-
न्वारब्धे उच्छिष्टसंस्पृष्टे” हेमा० । पयोदधिविकारादि
शुचि पात्वान्तरे स्थितम् । पावनोत्पवनाभ्यां च पर्यग्निक-
रणेन च” लौगा० । “पवनं वस्त्रादिना गालनम्
उत्पवनं दर्भपवित्तेण ‘सवितुष्ट्वा प्रसव उत्पुनामि’ इत्यनेन
मन्त्रेण संस्करणम् । “आमसांसं हतं क्षौद्रं स्नेहाच्च फल-
सम्भवाः । स्नेहभाण्डस्थिता दुष्टा निष्क्रान्ताः शुचयः स्मृताः”
यमः “अपणं हततैलानां स्नानं गोरसस्य च । भाण्डा-
नि स्नानयेदङ्गिः शाकमूलफलानि च । सिद्धमन्नं तथा
शर्पैः क्षीरञ्च दधि चासु च । एतेषामवलोढानां तैजसी
शुद्धिरिष्यते काकमाज्जरनकुलसर्पमूषिकपक्षिभिः ।
संस्कृतं तु यदाह्यप्रमवलिहेतुत केनचित् । सुवर्षवर्ष
तामोष्णैर्गोवालै रजतेन वा । स्पृष्टमेकतमेनापि भोज्यं
प्रातमजेन वा” शङ्ख० । तैजसी शुद्धिः पर्यग्निकरणम् ।
इयं शुद्धिः केशादिकं दूषकसृज्जुत्वा कार्या” हेमा० ।
“हतदधिपयस्तक्राणामाकरस्थितानामदोष” ह्रः । “आ-
धारदोषे तु नयेत् पात्वात् पात्वान्तरं द्रवम् ।
हतं तु पायसं क्षीरं तथैवेक्षुरसं गुडम्” द्रव-
द्रव्याणि भूरीणि परिह्राव्यानि वाक्मसा । शस्यानि
व्रीहयश्चैव शाकमूलफलानि च । त्यक्त्वा तु दूषितं भाग
माज्ञाव्याथ जलेन च । ब्रह्मा० पु० । “द्रोणादभ्यधिकं सिद्ध
मन्नसपहतं न दुष्यति । तस्योपहतमात्मपास्य गायत्र्यभि
सन्वितं सुवर्णान्धः क्षिपेत् वस्तस्य च दर्शयेद्गन्धेः” । विष्णुः ।
“शृतं द्रोणाधिकं चान्नं श्वकाकैरुपघातितम् । न त्याज्यं
तस्य शुद्ध्यर्थं ब्राह्मणेभ्यो निवेदयेत् । कर्त्तव्यं वचनं तेषा-
मन्नसंस्कारकर्म्मणि” “द्रोणाधिकस्य शुद्धिस्तु धर्मशास्त्रेषु
पद्यते । श्वकाकैरवशीर्णं तु द्रोणाक्षं न विस्र्जयेत् । यास
सृज्जुत्वा तन्नातं यच्च खालान्नितं भवेत् । सुवर्णोदकेनाभ्युक्ष्य